

Atrof-Muhitni Muhofaza Qilishga Qaratilgan Davlat Investitsiyalari Va Ularning Iqtisodiy Samarasi

Sarvinoz Rustamova

Qarshi davlat universiteti, Iqtisodiyot fakulteti, 2-kurs

Annotatsiya: Ushbu tezisda atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan davlat investitsiyalarining iqtisodiy samarasi tahlil qilinadi. O‘zbekistonda 2019–2023-yillarda qabul qilingan “Yashil iqtisodiyot” konsepsiyasi, “Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi qonun hamda ekologik dasturlar asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar natijalari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ekologik investitsiyalar nafaqat tabiatni muhofaza qilish, balki yangi ish o‘rinlari yaratish, energetik samaradorlikni oshirish va eksport imkoniyatlarini kengaytirish orqali iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Kalit so‘zlar: Davlat investitsiyalari, ekologiya, yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, iqtisodiy samaradorlik, qayta ishlash, resurslardan foydalanish.

Kirish. So‘nggi yillarda global miqyosda ekologik muammolar – iqlim o‘zgarishi, havo va suv ifloslanishi, chiqindilar hajmining ortishi kabi holatlar iqtisodiy rivojlanishga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli ko‘plab davlatlarda ekologik barqarorlikni ta‘minlash uchun davlat investitsiyalari hajmi ortib bormoqda. O‘zbekiston Respublikasida ham “Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi” (2019–2030-yillar) hamda “Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi qonun asosida ekologik loyihalarga katta miqdorda mablag‘ yo‘naltirilmoqda. Bu jarayon nafaqat ekologik xavfsizlikni ta‘minlash, balki iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Davlat investitsiyalari ekologik muammolarni hal etish va barqaror rivojlanishni ta‘minlashda eng muhim vositalardan biri hisoblanadi. O‘zbekiston tajribasi shuni ko‘rsatadiki, atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan moliyaviy resurslar iqtisodiy va ijtimoiy sohada ham sezilarli natijalar beradi.

So‘nggi yillarda mamlakatda ekologik siyosatni rivojlantirishga katta e‘tibor qaratildi. Jumladan:

- 2019-yilda qabul qilingan “**Yashil iqtisodiyot**” strategiyasida 2030-yilgacha qayta tiklanuvchi energiya ulushini 25 % ga yetkazish vazifasi belgilangan.
- 2021-yilda yangilangan “**Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida**”gi Qonun ekologik loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarini kuchaytirdi.
- 2022-yilda esa Prezident qarori bilan “**Chiqindilarni boshqarish milliy dasturi**” tasdiqlandi.

Bu huquqiy hujjatlar davlat investitsiyalarining aniq yo‘nalishlarini belgilab berdi va ularni iqtisodiy samaradorlik mezonlari asosida baholash imkonini yaratdi.

O‘zbekistonda ekologik investitsiyalar quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshirilmoqda:

- Yenilanuvchi energiya manbalari – 2020–2023-yillarda quyosh va shamol elektr stansiyalariga qariyb 3 mlrd AQSh dollari yo‘naltirildi. Natijada yiliga 6 mlrd kVt·soat “yashil energiya” ishlab chiqarish yo‘lga qo‘yildi.

- Chiqindilarni qayta ishlash – “Toza hudud” DUK faoliyati kengaytirilib, 2023-yilda 6 mln tonnadan ortiq maishiy chiqindilar yig‘ildi, shundan 27 % qayta ishlashga yo‘naltirildi.
- Suv resurslarini boshqarish – tomchilatib sug‘orish maydonlari 2017-yildagi 200 ming gektardan 2023-yilda 650 ming gektarga yetdi, bu esa yiliga 2 mlrd m³ suv tejalisini ta‘minlamoqda.
- Ekologik transport – davlat tomonidan elektrobuslar xaridiga sarmoya kiritilib, Toshkent va Samarqand shaharlarida “yashil transport” tizimi kengaymoqda.

Ekologik investitsiyalar qisqa muddatda katta daromad keltirmasligi mumkin, ammo ularning uzoq muddatli iqtisodiy foydasi juda katta:

- Energiya tejamkorligi – qayta tiklanuvchi energiya manbalari hisobiga 2023-yilda mamlakat energetik tizimi 500 mln AQSh dollari miqdorida yoqilg‘i xarajatlarini tejadi.
- Yangi ish o‘rinlari – chiqindilarni qayta ishlash va energiya sohasidagi loyihalar orqali 3 mingdan ortiq ish o‘rni yaratildi.
- Eksport imkoniyatlari – “yashil energiya” ishlab chiqarish quvvatining ortishi kelajakda qo‘shni davlatlarga elektr energiya eksport qilish imkonini beradi.
- Sog‘liqni saqlash xarajatlarini kamaytirish – havo ifloslanishining kamayishi natijasida kasallanish darajasi pasayadi, bu esa ijtimoiy xarajatlarning qisqarishiga olib keladi.

Dunyo mamlakatlari tajribasi ham shuni ko‘rsatadiki, ekologik investitsiyalar iqtisodiy o‘shishni qo‘llab-quvvatlaydi:

- Yevropa Ittifoqi mamlakatlari “Yashil kelishuv” dasturi orqali 2030-yilgacha 1 trln yevro investitsiya kiritishni rejalashtirmoqda.
- Xitoy qayta tiklanuvchi energiya bo‘yicha dunyoda yetakchi bo‘lib, 2022-yilda bu sohada 546 mlrd AQSh dollari sarmoya kiritgan.
- Qozog‘istonda ham “yashil iqtisodiyot” dasturi doirasida ekologik loyihalarga davlat investitsiyalari jalb qilinib, Markaziy Osiyo mamlakatlari o‘rtasida ilg‘or natijalarga erishilmoqda.

O‘zbekistonning ekologik investitsiyalardagi faoliyati mintaqaviy va global tendensiyalar bilan uyg‘unlashib, barqaror iqtisodiy rivojlanishga xizmat qilmoqda.

O‘zbekiston sharoitida atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan davlat investitsiyalari ekologik xavfsizlikni ta‘minlash bilan bir qatorda iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Investitsiyalar natijasida yangi energiya manbalari rivojlanmoqda, resurslardan samarali foydalanilmoqda va aholiga yangi ish o‘rinlari yaratilmoqda. Shuningdek, chiqindilarni qayta ishlash va suvni tejash texnologiyalarining joriy etilishi uzoq muddatda iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Shunday qilib, ekologik yo‘naltirilgan davlat investitsiyalari O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PF–5863-son Farmoni – “O‘zbekiston Respublikasida yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi to‘g‘risida”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan qabul qilingan “Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonun, 2021-yil.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 30-dekabrdagi PQ–4759-son Qarori – “Atrof-muhitni muhofaza qilish va chiqindilarni boshqarish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
4. World Bank. (2023). *Green Growth and Climate Resilience in Uzbekistan*. Washington, D.C.

5. OECD. (2022). *Financing Green Growth in Central Asia: Uzbekistan Country Report*. Paris: OECD Publishing.
6. Karimov, A. (2022). “Ekologik investitsiyalar va ularning iqtisodiy samaradorligi”. *Iqtisodiyot va innovatsiya jurnali*, №3, 45–52-betlar.